

CESTNO BREZDOMSTVO V LJUBLJANI

275

STREET HOMELESSNESS IN LJUBLJANA

Bojan Dekleva, *dr. psih.*

Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana
bojan.dekleva@guest.arnes.si

Špela Razpotnik, *dr. soc. ped.*

Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana
spela.razpotnik@guest.arnes.si

POVZETEK

Prispevek opisuje potek in rezultate hitre raziskovalne akcije z naslovom „Vidno in moteče cestno brezdomstvo na območju središča Ljubljane“. Metodologija raziskave je bila podobna nekaterim značilnostim metode hitrega ocenjevanja potreb, vključevala pa je ponavljajoče se obiske terenskih lokacij ter dve fokusni skupini z delavci štirih organizacij na področju brezdomstva. Terenski delavci so v 92 terenskih obiskih vzpostavili 480 stikov z brezdomnimi, med katerimi je bilo približno 75 različnih oseb. Na osnovi terenskega dela ter fokusnih skupin je bilo oblikovanih devet priporočil za ravnanje, od katerih sta prvi dve: povečati dostopnost prilagojenih in zelo nizkopražnih nastanitvenih možnosti ter razvijanje in izvajanje več proaktivnega, asertivnega, sistematičnega in kontinuiranega terenskega dela.

KLJUČNE BESEDE: *cestno brezdomstvo, beračenje, uporaba alkohola, terensko delo, metoda hitrega ocenjevanja potreb, javnost*

ABSTRACT

This paper describes the implementation and results of a rapid research activity entitled „The visible and disruptive street homelessness in the area of the centre of Ljubljana“. The research methodology shared certain characteristics with the method of a rapid needs assessment, and involved repeated field visits and two focus groups consisting of staff from four organizations working in the area of homelessness. Field workers carried out 92 field visits, making contact 480 times with about 75 different homeless people. Based on the work in the field and with the focus groups, nine recommendations were formed, of which the first two are: increase the accessibility of customized and very low-threshold accommodation options, and develop and implement more proactive, assertive, systematic and continuous fieldwork.

KEY WORDS: *street homelessness, begging, alcohol use, fieldwork, rapid needs assessments method, the public*

UVOD

Aprila 2015 je Oddelek za zdravje in socialno varstvo Mestne občine Ljubljana dal pobudo za izvedbo krajše terenske akcije oz. raziskovanja z delovnim naslovom „Vidno in moteče cestno brezdomstvo na območju središča Ljubljane“. Akcija naj bi dala vpogled v ta pojav in v potrebe brezdomnih oseb, obenem pa zagotovila povečano prisotnost terenskih delavcev na ulicah Ljubljane ter tam najdene brezdomne informirala o možnostih podpore in vključitve v različne programe za brezdomne. Naročnik je želel, da se v akcijo, ki jo bo koordiniralo društvo Kralji ulice, vključijo še društvo Stigma, društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote ter Zavetišče za brezdomce v Ljubljani. Izvajalci smo akcijo, ki je torej imela tako akcijski kot raziskovalni namen, razumeli kot odziv na naročnikovo povečano zavedanje o perečem problemu. Domnevamo pa lahko, da so v različnih strukturah Mesta Ljubljane opazali, da se brezdomni na nekaterih lokacijah v centru Ljubljane pogosteje ali praviloma zadržujejo, nad čimer so se mogoče pritoževali tudi meščani. Razumeli smo, da razlogi za vznemirjanje in

pritoževanje meščanov nisi bili resnejši ali pogostejši primeri nasilja ali vedenj z znaki kaznivih dejanj, ker pač tovrstne informacije do terenskih delavcev v društvu Kralji ulice niso prišle, pač pa je šlo verjetneje za problem beračenja, nagovarjanja mimoidočih, pitja na cesti, morda ležanja in spanja zunaj ter v splošnem zadrževanja na javnih in vidnih mestih v centru mesta. Namen akcije naj bi tako bil tudi „detektiranje in evidentiranje javnih površin/mest, kjer se brezdomni in socialno izključeni zbirajo“.

Sodelovanje med vsemi štirimi omenjenimi organizacijami je steklo hitro in učinkovito in do julija 2015 (torej v zgolj treh mesecih) je bil terenski del akcije pripravljen in izveden, podatki zbrani in analizirani ter zaključno poročilo z naslovom „Tisti, ki hodite mimo, ... in tisti, ki ostajamo na ulici“ napisano in oddano (Košan in Dekleva, 2015). V pričujočem prispevku na kratko opisujemo širši kontekst raziskovanja, ki je bilo opravljeno med omenjeno terensko akcijo, vsebino petih podobnih angleških študij/poročil, ki so se ukvarjala z enako problematiko, metodologijo v Ljubljani opravljenega terenskega raziskovanja in na njem utemeljene predloge za ravnanje.

SOCIALNI IN POLITIČNI KONTEKST OBRAVNAVANJA BREZDOMSTVA

V zadnjem času (letih ali v ZDA celo v desetletjih) „je postala uporaba 'prisilnih' metod za odstranjevanje brezdomnih z javnih prostorov in za njihovo odvrčanje od 'cestnih dejavnosti', kot sta beračenje ali pitje na cesti, pomembna in v mnogih državah kontroverzna tema“ (Johnsen in Fitzpatrick, 2008). O'Sullivan (2012) navaja, da je v začetku leta 2012 Medsektorski svet za brezdomstvo Združenih držav navajal naslednje primere praks, ki so kriminalizirale brezdomstvo:

- „zakonodaja, ki kriminalizira spanje, sedenje ali shranjevanje osebne lastnine na javnih prostorih;
- podzakonski odloki (npr. občin ali mest), ki predvidevajo kaznovanje beračenja z namenom, da bi revne ali brezdomne ljudi izrinili iz središč mest;

- lokalni ukrepi, ki prepovedujejo ali omejujejo razdeljevanje hrane na javnih prostorih z namenom, da bi zajezili združevanje brezdomnih posameznikov;
- „čiščenje“ mestnih območij (s policijskimi racijami) z namenom, da bi brezdomne „potisnili“ ven iz teh območij;
- selektivna in diskrecijska uporaba obstoječih „nevtralnih“ zakonov, kot so zakoni o prečkanju cest na zebrah, odmetavanju odpadkov in skrbi za smetarske zabojnike, proti brezdomnim ljudem;
- odloki o javnem zdravju povezani z javnimi dejavnostmi in higieno (npr. uriniranje v javnosti), ne glede na to, ali so na voljo ustrezni javni prostori.“

Coulon de Reynaud in Colombo Wiget (2015) opisujejo izbrano evropsko prakso takole:

„Nekatera evropska mesta so se odločila zakonsko omejevati beračenje na določene prostore in čas. Nedavni primer je belgijsko mesto Charlerois, kjer tolerirajo berače samo v centru mesta, ti pa ne smejo opravljati svoje dejavnosti ob nedeljah. Veliko francoskih mest ima podobna pravila: od leta 2013 dalje je na primer v mestu Bagnères-de-Bigorre v poletnem času dovoljeno prositi le med 13. in 14. uro. Od februarja 2013 je v Lausanni v Švici prepovedano beračenje na sredstvih javnega prevoza, na trgih, tržnicah in pokopališčih ter na manj kot pet metrov od bankomatov. Drugi predpisi zadevajo samo načine, na katere se beračenje izvaja, pri čemer je najpogosteje inkriminirano agresivno beračenje, beračenje v skupinah ali skupaj z otroci.“

Taka in podobna praksa po mnenju mnogih dejansko inkriminira sam obstoj brezdomnih, saj prepoveduje različne dejavnosti, ki jih morajo opravljati v javnosti, če nimajo svoje nastanitve, in posledično samo brezdomstvo oziroma z njim povezano revščino. Taka inkriminacija je dejansko namenjena „izrivanju“ brezdomnih iz središč mest oziroma nakupovalnih delov mesta, kjer bi kvarili dobro razpoloženje nakupovalcev in drugih potrošnikov, na obrobja mesta oz. na druga tržno manj zanimiva območja.

Zgoraj opisana dogajanja so v (zahodnem) svetu po opažanju mnogih avtorjev povezana s tem, da se socialna in politična klima obračata v smer povečane punitivnosti (o čemer priča naraščanje

zaporских populacij v skoraj vseh evropskih državah, vključno s Slovenijo), represivnosti, krhanja socialne države ter novih konceptov, ki na področje socialnega varstva prinašajo novo „pogojnost“, kot je socialna podpora, ki je pogojena z izpolnjevanjem različnih pogojev (npr. „workfare“ – socialna varnost, ki izhaja in je pogojena z delovno vključenostjo, ali „penal welfarism“ – usmeritev, ki je v penalnem sektorju cilj rehabilitacije zamenjala s kaznovanjem in ki pomeni prakso, da se revščino kot nezaželeno in potencialno ogrožajoče stanje vzporedno s krčenjem socialne države obravnava znotraj penalnega sistema). Vse te pojave povezujejo z razraščanjem in prevlado neoliberalističnih ideologij, ki s seboj prinašajo prepričanje o osebni odgovornosti za različne (socialne) stiske. Glavna težava teh je, da brezdomstvo in neenakosti rešujejo s kaznovanjem, ki postopoma nadomešča vrsto drugih ukrepov socialnega varstva.

Podobne težnje smo lahko opazili tudi v Sloveniji, predvsem v zvezi z uklonilnim zaporom in predlogi sprememb zakonov o javnem redu in miru. Vsebinsko sorodne prakse pa so povezane s privatizacijo javnega prostora, ki ga je vedno manj in ki ga nadomešča prostor, ki je zaseben, vendar namenjen potrošnji in preživljanju prostega časa množic ljudi (kot so npr. nakupovalni in zabavišni centri). Na takih prostorih so pogosto angažirane privatne varnostne službe, ki med drugim brezdomnim prepovedujejo npr. prodajanje cestnega časopisa ali kratko malo zadrževanje tam.

Sodobno družbeno dogajanje pa nima samo te plati. Stopnja punitivnosti vendarle ni povsod enaka in njen trend tudi ne povsod enak. Zato je bolje, kot opozarja O'Sullivan (2012), govoriti o različnih punitivnostih v različnih delih sveta ali evropskih državah, ter biti pozoren tudi na zgodovinska nihanja te značilnosti.

Del sedanje klime in sedanjega socialnega ter političnega konteksta obravnavanja brezdomstva obsega tudi strokovna prepričanja in usmeritve. Na različnih koncih sveta in pretežno tudi v Evropi se je začelo uveljavljati strokovno prepričanje v zvezi z brezdomstvom, ki bi ga lahko poimenovali „Najprej stanovanje“ (angl. Housing first) (glej Kozar, 2008). Ta strokovna usmeritev sicer ni povsod praktično prevladujoča ali uveljavljena v polni meri, vendar pa jo priznavajo v mnogih evropskih državah kot pomembno. Skorajda povsod izvajajo tovrstne pilotske programe ali pa poskušajo v svojih nacionalnih dejavnostih in

strategijah upoštevati prvenstveno pomembnost tega načela. To pojmovanje zastopa v veliki meri tudi evropska organizacija FEANTSA, ki združuje organizacije na področju brezdomstva. FEANTSA priporoča, da države oblikujejo svoje nacionalne politike za brezdomstvo, ki naj bi izhajale iz tega, da je za uspešno reševanje brezdomstva potrebno vsakemu omogočiti dostop do nastanitve (Razpotnik, 2010). To je v zadnjih letih izrazito priporočena usmeritev, kar pa še ne pomeni, da so ji tudi vse države sledile v enaki meri.

Za Slovenijo lahko trdimo, da v njej ni še nikoli delovalo toliko organizacij in programov na področju brezdomstva ter da temu vprašanju še nikoli ni bilo namenjenih toliko sredstev kot danes. Tudi načela „Najprej stanovanje“ nihče javno ne zanika, čeprav pa seveda še zdaleč ni na voljo dovolj sredstev, da bi bilo mogoče zagotoviti zadosten stanovanjski sklad za potrebe vseh brezdomnih ljudi.

V tem poglavju sva na kratko omenila le dva od vidikov trenutnega družbenega konteksta brezdomstva, obrat v represivnost ter strokovno uveljavljanje načela „Najprej stanovanje“.

Natančnejša obravnava obeh vidikov bi sicer zahtevala veliko več prostora, ki presega možnosti tega prispevka.

PRIMERJAVA UGOTOVITEV PETIH ANGLEŠKIH ŠTUDIJ/POROČIL NA TEMO BREZDOMCEV, KI BERAČIJO, UPORABLJAJO DROGE NA CESTI IN SPIJO ZUNAJ

Izvedla sva hitro iskanje dostopne literature na temo beračenja oz. pojava zadrževanja brezdomcev na cestah v večjih mestih ter našla pet raziskav/poročil, ki se nanašajo specifično na to temo ter hkrati vsebujejo tudi jasno oblikovana priporočila za delovanje. Vseh pet virov izhaja iz Anglije in pravzaprav iz iste organizacije Crisis. To ni slučaj. Anglija ima med evropskimi državami verjetno najdaljšo tradicijo pojavljanja brezdomstva, predvsem pa gradnje sistema odzivanja na brezdomstvo ter tudi izvajanja raziskovanja. Verjetno je utemeljena tudi teza, da se je prva srečala s najnovejšim trendom spreminjanja politike do brezdomstva v smeri zaostrovanja in povečevanja represije. Strokovnjaki v Angliji so se prvi ali med prvimi začeli odzivati na ta

trend, organizacija Crisis pa je ena tistih, ki v Angliji producira verjetno največ raziskav, odzivnih poročil, evalvacij programov in podobnih gradiv (osnovanih na empiričnih podatkih), praktično vsako leto izdela in objavi več raziskovalnih poročil ter tako zares obravnava vse mogoče vidike brezdomstva. Crisis je kot nevladna organizacija blizu položaju drugih nevladnih organizacij v Angliji. Zato v svojih empiričnih raziskavah praviloma izhaja iz podatkov, ki jih pridobiva od brezdomnih samih ter od delavcev različnih služb za brezdomne.

Našla sva pet študij, ki se nanašajo na obdobje zadnjih 20 let (glej legendo k **TABELI 2**). Te študije sva intuitivno razvrstila v tri skupine. V prvi skupini je samo prva študija iz leta 1993. V njej ni zaslediti, da bi obstajali kakšno javno vznemirjanje glede beračenja ali pritiski v smeri zaostrovanja politike v smislu povečanega iskanja represivnih ukrepov. Izhodišče takratne raziskave je, da so ugotovili (Murdoch idr., 1993), da „trdnih podatkov o beračenju ni na voljo“. Predlogi za ravnanje so v tej raziskavi zelo široki in razdelani, vendar spet brez omenjanja represivnih ukrepov.

V drugo skupino sva razvrstila tri poročila iz let 2000–2003. V resnici je samo eno od njih raziskava, drugi dve pa sta odziva organizacije Crisis na opazen trend v smeri prisile in represivnih ukrepov. Raziskava (Danczuk, 2000) omenja, da „sta beračenje in pitje na cesti pojava, ki sta vzbudila nekatere od najbolj močnih reakcij današnje Britanije“, ter omenja politiko „ničelne tolerance“, ki obsega „pometanje cest do čistega“, dajanje denarja humanitarnim organizacijam namesto beračem, določanje posebnih javnih prostorov za pivce alkohola (ki naj bi se ne smeli pojavljati drugje) ter urbanistično in materialno preoblikovanje mest, ki naj bi onemogočalo zadrževanje ljudi na cestah, kot sta na primer odstranjevanje cestnih klopov ali montiranje posebnih osti, ki naj bi onemogočale ležanje na cestah. Raziskava je želela pri brezdomcih preveriti, kakšen pomen imajo ti ukrepi zanje.

Druga dva dokumenta v tej skupini sta nekakšni odzivni poročila na trend povečane represije. Prvi (Ghosh, 2003) predstavlja pismo izvršnega direktorja organizacije Crisis, ki – izhajajoč iz več raziskav – ocenjuje ta nov trend. Drugi (Crisis, 2003) pa je odziv organizacije na predlog vlade (Bela knjiga) o novih ukrepih za obravnavanje »beračenja in antisocialnega vedenja«, prav tako osnovan na več raziskavah in tesnem stiku s prakso. Poročila iz te skupine v bistvu opozarjajo na

to, da ljudje, ki ostajajo na cesti, predstavljajo najbolj ranljivo podskupino brezdomcev, ki pravzaprav najtežje dostopajo do obstoječih oblik pomoči, in bi bilo zato treba zanje razviti dostopnejše oblike pomoči.

V tretjo skupino sva uvrstila zadnjo raziskavo iz leta 2006, ki sta jo izdelala dva od veteranov raziskovanja brezdomstva v Angliji (Randall in Brown, 2006). Njuni predlogi se v bistvu ne razlikujejo od predlogov vseh prejšnjih raziskav, vendar jih podajata z nekoliko novo, času primerno, zaostreno retoriko, ki mora pač odgovarjati na povečano zaskrbljenost javnosti. Predlagata več oblik pomoči, ki bi bile bolj

TABELA 1: Pregled značilnosti petih angleških poročil o problematiki vidnega cestnega brezdomstva

naslov poročila	izhodišče	čas in lokacija	vzorec	metoda
We are human too, A study of people, who beg	pomanjkanja vednosti o beračenju in razlogih zanj	1993, centralni London	145 oseb z izkušnjo beračenja	intervjuji in strukturiran vprašalnik
Walk on by ... Begging, street drinking and the giving age (briefing paper)	cestno beračenje in pitje alkohola povzroča močne reakcije britanske javnosti	2000, osem srednje velikih britanskih mest	202 osebi, ki beračijo, spijo in/ali pijejo na cestah	terenski intervjuji
Compassion not coercion – addressing the question of begging	opažanje trenda kriminalizacije beračenja, uvajanju zapornih kazni in prepovedi uporabe prostora	2003	-	stališče organizacije, oblikovano na osnovi praktičnih izkušenj in raziskav
Begging & anti-social behaviour	sprememba politike v smer prisile in kriminalizacije	2003	-	odziv organizacije na spremembe socialne klime in politike
Steps off the street: Solutions to street homelessness	obstoj skupine ljudi, ki jih dosedanja prizadevanja niso „spravila s cest“, ki spijo zunaj, imajo težave v duševnem zdravju in/ali uporabljajo psihoaktivne substance	2006, pet večjih britanskih mest	25 oseb, ki beračijo, spijo in/ali pijejo na cestah, predstavniki številnih služb v petih mestih	terenski intervjuji z ljudmi, ki živijo in pijejo na cesti, študije primerov mest, intervjuji s predstavniki nacionalnih vladnih agencij

prilagojene potrebam in možnostim brezdomcev, vendar zraven dopišeta, da pa poleg tega niso izključene tudi bolj represivne rešitve. Ali pa predlagata razvoj brezdomcem dostopnih dnevnih centrov, zraven pa dopišeta, da morajo „spodbujati ljudi, da razvijejo drugačno življenje“ (kot da to ne bi bil namen dnevnih centrov tudi doslej).

Ta dva avtorja tudi pregledujeta uspeh doseganje politike na področju brezdomstva. Ocenjujeta, da so po letu 1990 v Angliji dajali visoko prioriteto cilju zmanjševanja števila ljudi, ki spijo na prostem, zaradi česar je bila razvita vrsta nastanitvenih in podpornih programov, leta 1999 pa je bila ustanovljena posebna vladna enota za „spanje zunaj“ (angl. Government's Rough Sleeping Unit). Njen cilj je bil do leta 2002 zmanjšati obseg spanja zunaj za dve tretjini, kar je bilo tudi uspešno doseženo. Na drugem mestu avtorja trdita, da se je od leta 1998 pa do 2006 število ljudi, ki spijo zunaj, zmanjšalo za skoraj tri četrtine. Obenem samo še manjši del ljudi, ki preživljajo dneve na ulicah, spi zunaj, kar je velik dosežek nastanitvenih in podpornih programov. Vendar pa še vedno ostaja del ljudi, ki – ne glede na to, ali imajo urejene možnosti spanja pod streho – še vedno preživlja manjši ali večji del dneva na cestah. Po mnenju avtorjev gre za ljudi, ki imajo težave z odvisnostjo od psihoaktivnih snovi, duševnim ali telesnim zdravjem ter razpadlimi odnosnimi mrežami. Ta del ljudi (najbolj ranljivih med brezdomnimi) zaradi svoje prisotnosti in vidnosti na cestah pomeni izziv za javnost, povzroča strah in zaskrbljenost mimoidočih.

TABELA 1 kaže izbrane značilnosti obravnavanih petih raziskav/poročil.

TABELA 2 vsebuje smiselno razvrščena priporočila za ravnanje iz vseh petih analiziranih virov. Priporočila sva glede na njihovo vsebino uvrščala v eno izmed 13 kategorij, ki sva jih sama določila in poimenovala in ki se nanašajo na različne vidike ali načine ukrepanja, npr. nastanitve, dnevni centri, ... Zanimivo je, da sta dve od študij med priporočila vključili tudi predloge o tem, kaj naj bi delala javnost, da bi se obravnavani problem zmanjšal. To sta najzgodnejši dve raziskavi, ko je bilo morda še bolj sprejemljivo razmišljati o tem, da je brezdomstvo tudi stvar javnosti.

TABELA 2: Vsebinska priporočila petih angleških študij/poročil

PODROČJE VSEBINE IN KONKRETNO PRIPOROČILO	V katerih poročilih najdemo to priporočilo? *
nastanitve	
boljši/hitrejši dostop do ustreznih in potrebam primerno podprte stalne nastanitve	1,3,4,5
več ležišč za kakovostno začasno nastanjanje in boljši dostop do njih	1
lokalne stanovanjske/nastanitvene službe naj nudijo možnosti vsaj začasne nastanitve tudi za ljudi, ki so izpadli iz „prioritetnih skupin“ (oz. preko vrste), če gre za ljudi, za katere ni verjetno, da bodo lahko sami kmalu našli nastanitve	1
urgentne možnosti nastanitve za posebej ranljive skupine, kot so ženske ali pripadniki manjšin	1
preventivna nastanitvena podpora za ljudi, ki so v nevarnosti, da izgubijo nastanitve, npr. zaradi dolgov ali depresije	1
hostli, ki bodo nastanjali tudi osebe, ki pijejo alkohol, uporabljajo prepovedane droge in imajo težave z duševnim zdravjem	5
hitro dostop do depozitov/subvencij za najem privatnih bivalnih prostorov	1
dnevni centri	
več dnevnih centrov, dlje odprtih, tudi zvečer in med vikendi	1,5
oblikovanje prostorov, kjer se bodo ljudje počutili varne in sprejete, kjer bodo dostopne različne dejavnosti in kjer bodo lahko začeli graditi svoje socialne mreže	3,4
ustvarjanje varnih točk v javnem prostoru	4
dnevni centri, ki bodo spodbujali ljudi, da razvijejo drugačno življenje	5
ponudba hrane, higienskih storitev, oblek in prostorov za shranjevanje lastnine, tudi ob večerih in med vikendi	1
terensko delo	
terensko delo specializiranih timov, ki bodo spodbujali ljudi, da sprejmejo možnosti podprte nastanitve, in hkrati opozarjali na posledice beračenja in pitja na cesti	5
graditi na metodah dela, ki vzpostavljajo stik z ljudmi na cesti in jih vključujejo/angažirajo, brez represije; posebna osredotočenost na ljudi, ki beračijo	3
terenske delavce tesneje povezati z različnimi matičnimi službami, tako da bi lahko delovali kot neposredna „točka vstopa“ v programe različnih služb in storitev	2
oblikovanje terenskih (cestnih) timov, sestavljenih iz policistov, podpornih nastanitvenih delavcev, delavcev iz služb za droge in alkohol, psihiatričnih sester, socialnih in terenskih delavcev za obravnavanje in posvečanje individualnim primerom	2
programi za prepovedane droge	
programi za detoksikacijo, ki bodo dostopni takrat, ko jih bodo ljudje potrebovali, npr. ponoči	3,4
ustrezne in lahko dostopne službe za droge (tudi za brezdomne)	2
pregled dostopnosti različnih služb, olajšanje in promoviranje dostopa do njih, razširitev možnosti napotovanja v njih, še posebej iz pravosodnega sistema	2
lokalne akcijske skupine za droge naj v svoje strategije vključijo tudi brezdomne in ljudi, ki uporabljajo droge na cesti	2
spremljanje delovanja služb za droge z namenom preprečevanja tega, da bi diskriminirale in izključevale brezdomne	1

programi za alkohol

„mokri“ dnevni centri	4,5
hostli za ljudi, ki pijejo	5

zaposlovanje

zelo individualizirane možnosti za zaposlitve in usposabljanje	2,3,4
oblikovanje in financiranje specifičnih programov zaposlovanja in usposabljanja za „cestne ljudi“	1,2
oblikovanje možnosti za prostovoljstvo za brezdomne	1
oblikovanje posebne zaposlovalne agencije za brezdomne	1

zdravstveno varstvo

dostopnejše osnovno zdravstvo	3,5
zdravstvene službe, ki nudijo ciljno pomoč za brezdomne in omogočajo boljši dostop do običajnega (mainstream) zdravstvenega varstva	5
spremljanje delovanja služb za duševno zdravje z namenom preprečevanja tega, da bi diskriminirale in izključevale brezdomne	1

sistem denarnih socialnih pomoči

spremenbe sistema denarnih pomoči v smislu pospešitve odločanja pri dodeljevanju pomoči	1
spremenbe sistema denarnih pomoči v smislu dovoljevanja opravljanja občasnih del	1

policija in pravosodje

pravosodne službe, ki vključujejo podporne in postopno graduirane postopke dela z brezdomnimi, da jim nudijo podporo, nasvete in napotovanje v druge agencije namesto le formalnega pravnega procesiranja; zapiranje lahko sledi za vztrajajoče prestopnike.	5
povečevanje vloge policije in policistov v funkciji tistih, ki v različnih zgodnjih fazah predkazenskega postopka ter vzdrževanja javnega reda in miru lahko neposredno napotujejo osebe v programe za droge in alkohol, oz. lokalnega terenskega tima	2
usmeritev delovanja policije v napotovanje v službe pomoči namesto zapiranja (klasičnega policijskega dela)	1
policisti kot informanti o tem, kje so možnosti hitre nastanitve, poceni hrane in druge podpore	1
policisti kot napotovalci v programe detoksikacije ali služb za duševno zdravje	1

lokalno povezovanje

razvoj lokalnih/regionalnih strategij za cestno brezdomstvo	1,5
razvoj skupnostnih partnerstev, ki naj imajo vodilno vlogo v razvoju lokalnih strategij	2

medagencijsko, večdisciplinarno delo

medagencijsko sodelovalno delo, ocena potreb	4,5
ocenjevanje individualnih potreb v smislu organiziranja obravnav primera (konferenc) s sodelovanjem ključnih vpletenih služb	5
okrepiti povezanost med službami v večdisciplinarnih timih, vključno z oblikami skupnega delovanja in usposabljanja delavcev policije in terenskih služb za brezdomne	4
izboljšanje komunikacij med različnimi službami, tako da se poveča možnost hitrega delovanja	4
postopnost pristopa, ki zagotavlja dostopnost kakovostnih storitev in spodbuja dostop do nastanitve in podpore, v povezavi vseh organizacij, ki se srečujejo z uličnim brezdomstvom.	5

javnost	
vklučevanje v programe dela kot prostovoljci	1
kupovanje cestnega časopisa	1
klicanje policije ali zdravstvenih služb ob primerih nasilja nad brezdomnimi in urgentnih bolezenskih stanj	1
vzpostavitev sistema vavčerjev (bonov), ki jih lahko kupijo člani javnosti in jih nato podarijo brezdomnim, ki si z njimi lahko v dnevni centrih kupijo hrano ali druge dobrine	2
brezdomni	
vklučiti ljudi, ki beračijo, v oblikovanje rešitev za njihove probleme	3

* Legenda: Številke od 1 do 5 v tej koloni se nanašajo na sledečih pet raziskav/poročil:

1. Murdoch, A. in drugi (1993). *We are human too, A study of people who beg.*
2. Danczuk, S. (2000). *Walk on by ... Begging, street drinking and giving age.*
3. Ghosh, S. (2003). *Compassion not coercion, Addressing the question of begging. Briefing paper.*
4. Crisis (2003). *Begging & anti-social Behaviour. Crisis' response to the White paper Respect and Responsibility – Taking a Stand Against Anti-social Behaviour.*
5. Randall, G in Brown, S. (2006). *Steps off the streets: Solutions to street homelessness.*

Vsebinsko najpomembnejših in najbolj konsistentnih priporočil petih dokumentov iz **TABELE 2** lahko povzamemo v nekaj vrstic. Za rešitev problema ljudi, ki se zadržujejo na cestah, je potrebno zagotoviti:

- boljši in hitrejši dostop do primernih nastanitev,
- dostopnejše in varne prostore za dnevno bivanje, tudi ob večerih in med vikendi,
- več terenskega dela, ki bo lahko neposredno napotovalo ljudi v programe, ki bodo odgovarjali njihovim potrebam,
- več dostopnejših in prilagojenih programov za obravnavanje težav z drogami,
- več dostopnih nizkopražnih prostorov, ki sprejemajo pitje alkohola,
- dostopnejše in angažirane ter prilagojene programe zaposlovanja,
- bolj „socialno“ orientirano delo policije in pravosodja (v smislu motiviranja in napotovanja oseb v programe za droge, alkohol, duševno zdravje),

- v organizacijskem smislu pa veliko več medinstitucionalnega in meddisciplinarnega povezovanja ter oblikovanje lokalnih strateških partnerstev.

Vsa naštetá (oz. povzeta) priporočila (vsaj implicitno) nakazujejo potrebo po dodatnem angažiranju, deloma po dodatnih programih, deloma po prilagajanju programov, deloma po boljšem povezovanju, ob tem pa nikakor ne obljublja, da bi ti ukrepi lahko „pometli moteče ljudi z ulic“. Bolj realističen cilj in domet teh priporočil je, da bi se število ljudi na ulicah lahko zmanjšalo ter da bi se večjemu delu odprle možnosti oblikovanja novih življenjskih poti.

NAMENI RAZISKAVE TER RAZISKOVALNA METODOLOGIJA

Nameni akcije z dodatno raziskovalno vsebino so bili:

- vpogled v pojav „vidnega in motečega cestnega brezdomstva“ (kakor ga je poimenoval naročnik dejavnosti) na območju središča Ljubljane,
- ob tem detektiranje in evidentiranje javnih površin/mest, kjer se brezdomni in socialno izključeni zbirajo,
- pri tem izhajati tako iz pogledov in razumevanj cestnih brezdomnih oseb kot strokovnih delavcev na tem področju,
- razviti priporočila za bodoče ravnanje.

Uporabljena raziskovalna metodologija je bila v mnogočem podobna pristopu „Rapid need assesment“ (Purkart, 2004; Trautmann, 2004). Elementi podobnosti so:

- na voljo je bilo izjemno malo časa, zato je imela pri raziskovanju prednost hitrost pred poglobljenostjo,
- dajanje prednosti širini in obsegu zajetih informantov pred načelom sistematično usmerjanega vzorčenja,
- dajanje prednosti širini in obsegu zbranih informacij pred kakovostjo informacij (kot je pojmovana v kvantitativnem raziskovanju),

- dajanje prednosti kvalitativnim podatkom pred kvantitativnimi;
- pridobivanje informacij tako od oseb, ki so bile pojmovane kot morebitni objekti intervencij ali uporabniki programov, kot od strokovnjakov (izvajalcev programov in intervencij),
- prisotnost na terenu, stik s „terenskimi eksperti“ ter pomen opazovanja na terenu.

Akcija je potekala v naslednjih korakih:

- v timu delavcev štirih sodelujočih organizacij, ki so vse zelo pogosto prisotne na terenu, smo določili spiske cestnih lokacij, na katerih se zbirajo ljudje, ki smo jih poznali;
- v istem timu smo izdelali osnovno strukturo sheme za opazovanje terenskih situacij ter zbiranje odgovorov na vprašanja, ki so nas zanimala;
- dogovorili smo se za porazdelitev lokacij med sodelujočimi organizacijami ter izdelali okvirni načrt, kako pogosto in kdaj naj bi jih obiskovali (vodilo je bilo, da naj bi vsako lokacijo obiskali večkrat in ob različnih delih dneva);
- izvedli smo dve fokusni skupini s sodelujočimi delavci iz štirih organizacij: prvič na začetku z namenom konceptualizacije akcije in drugič na koncu z namenom pregleda dobljenih rezultatov, njihove interpretacije ter oblikovanja priporočil¹.

TABELA 3 kaže pregled obiskanih 15 lokacij ter število obiskov na vsaki od njih. Z naročnikom akcije smo vnaprej določili, koliko obiskov naj bi bilo opravljenih na teh lokacijah. Uresničili smo 92 obiskov.

Med obiski smo evidentirali, koliko ljudi se je na določeni lokaciji nahajalo med obiskom oz. s koliko ljudmi smo na tak način vzpostavili stik. Med 92 terenskimi obiski smo tako evidentirali 480 stikov. Ker pa smo na isti ali različnih lokacijah večkrat srečevali iste ljudi, smo jih poskušali tudi identificirati in preko tega prišli do ocene, da smo na ljubljanskih cestah dejansko srečali 75 različnih ljudi.

¹ Izvedbo raziskovanja je organizirala in koordinirala Hana Košan, ki je tudi uredila zbrano gradivo in prispevala dele besedila za zaključno poročilo raziskave. Empirično gradivo je uporabljeno tudi v njenem diplomskem delu.

TABELA 3: Lokacije glede na število obiskov in njihove izvajalce

obiskane lokacije	število obiskov na tej lokaciji
Ambrožev trg – park in okolica	23
Metelkova „za zidom“	10
Prešernov trg	8
Kongresni trg	8
Park „okrogla“ pri Poljanskem nasipu	8
Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	6
Plečnikov podhod	5
Njegoševa ulica pred trgovino Hofer	5
Slomškova ulica pred trgovino Mercator	4
Garažna hiša Kongresni trg	3
Vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj	3
Miklošičev park	3
Park Tabor	3
Fabianijev most	2
Tivoli – parkomat	1

UGOTOVITVE S TERENSKIH OBISKOV

Po vsakem obisku lokacije na terenu so terenski delavci izpolnili obrazec, v katerega so vnašali svoja opažanja in vsebino pogovorov oz. odgovore na zastavljena vprašanja iz sheme. Vse zapisano smo zbrali in (bolj kvalitativno kot kvantitativno) obdelali. Ugotovitve podajamo razvrščene v naslednjih sedem področij (po Košan in Dekleva, 2015).

1. Na vseh lokacijah je bilo dogajanje dostikrat zelo podobno. Ljudje so se pogovarjali, po lastnih izjavah „zabijali čas“, po večini tudi popivali ter kadili. Velika večina obiskanih tako preživi skoraj vsak dan, saj imajo tam družbo, tako „zabijajo čas“. V poletnem času in lepem vremenu, ko oživi celo mesto, se še pogosteje družijo

zunaj. Ker je najbolj priročno in zanimivo biti med večjo množico ljudi, so ta zbirališča predvsem javne površine v centru mesta. Na Prešernovem trgu, Kongresnem trgu, v garažni hiši Kongresni trg, na Slomškovi ulici pred trgovino Mercator, pri garažni hiši Kapitelj ter na Njegoševi cesti pri trgovini Hofer so prodajali ulični časopis Kralji ulice. Na teh lokacijah se torej pogosto zbirajo prodajalci časopisa. Pri garažnih hišah pogosto pomagajo turistom plačevati parkirnino in si tako prislužijo še kaj drobiža. Predvsem na Prešernovem trgu ter pri garažni hiši pod Kongresnim trgom je bilo zelo pogosto prisotno tudi ogovarjanje in „fehtanje“ mimoidočih za drobiž. V poročilih s Poljanskega nasipa in Ambroževega trga je bilo pogosto zapisano, da rešujejo križanke, berejo ali pa pišejo dnevnik. Gre za ljudi, ki se že nekaj časa vsakodnevno zadržujejo na istih lokacijah. Pogosto je na različnih lokacijah v poročilih terenskih obiskov zapisano, da posamezniki spijo. Specifična je lokacija Metelkova „za zidom“, kjer poročajo, da so opazili dogovarjanje o preprodaji drog ter uživanje različnih nedovoljenih drog (tablete, heroin, kokain, ...), kar ni bilo omenjeno na nobeni drugi lokaciji (razen kajenja kanabisa enkrat na Prešernovem trgu in enkrat na Kongresnem trgu). Zaradi uživanja drog (odpadne igle) ter kupov smeti (ni košev za smeti) terenski delavci opozarjajo, da je ta prostor nevaren za ljudi, ki se tam zbirajo, in tudi za mimoidoče, ki tja zaidejo, čeprav teh ni zelo veliko, saj je prostor malo odmaknjen od ceste. O prepirih ter nasilju najdemo le en zapis, in sicer na Metelkovi „za zidom“. Sicer so ljudje, ki se zbirajo na Prešernovem trgu, poročali, da se včasih zgodijo pretepi in da posreduje policija, vendar to ni pogosto. Je bilo pa dvakrat zapisano (pri garažni hiši Kongresni trg ter na Kongresnem trgu), da so se med seboj zelo glasno pogovarjali – izgledalo je, da se prepirajo, vendar so bili samo v vinjenem stanju in je zato njihov pogovor potekal glasneje, kot bi sicer. Dogajanje na lokacijah je povzeto po zapisnikih terenskih obiskov in je bilo opisano v večini kot neškodljivo za okolico ter za ostale ljudi, ki se tu gibljejo. Tudi sami (ulični brezdomci in drugi, ki se tam zbirajo) pravijo, da je situacija takrat, ko smo prisotni terenski delavci, bolj mirna, ter podpirajo to, da bi bili večkrat prisotni na terenu. Vendar pa se terenski delavci zavedamo, da je situacija

verjetno mnogokrat tudi drugačna in da lahko določeno vedenje posameznikov ciljne populacije pri mimoidočih povzroči neprijetne občutke in tesnobo.

2. Čeprav je bila večina ljudi, ki se zadržujejo na cestah, vključenih v program nastanitve, je bilo po naših ocenah (ali po njihovih izjavah) med njimi okrog 20 % takih, ki kakšno noč ali celo vse prespijo zunaj.
3. Možnosti prehranjevanja je veliko, brezdomci jih poznajo in v zvezi s tem ne poročajo o težavah.
4. Praktično vsi, ki smo jih srečali na cesti, poznajo vsaj eno organizacijo na področju brezdomstva in so vključeni v vsaj kakšno ponudbo pomoči. Pravijo, da z njimi nimajo težav, čeprav smo slišali tudi kakšno kritično pripombo. Nekateri pa so povedali, da se raje znajdejo sami.
5. Brezdomni pravijo, da so njihove lokacije gibanja po navadi vsakič iste, k čemur pripomore tudi to, da se „tam“ poznajo z ostalimi, tam imajo družbo. Kot domače prostore navajajo razne organizacije, dnevne centre, parke, trge ter posamezne ulice (npr. Cigaletova, Slomškova, ...). Čez dan se premikajo po celi Ljubljani glede na odprtost in ponudbo organizacij (kosilo v Zavetišču, večerja na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, ...), ki jih obiskujejo, zaradi prodaje časopisa, zaradi „fehtanja“ (pravijo, da ne morejo „fehtati“ cel dan na eni lokaciji). V strogem centru mesta se zadržujejo cel dan, tudi do večera, medtem ko na Metelkovi „za zidom“ po navadi nekje do popoldneva. Ceste in javni prostori so torej njihovi „domači prostori“, ker drugih, bolj svojih in bolj domačih prostorov nimajo.
6. Z javnostjo oziroma mimoidočimi načeloma nimajo težav. Ljudje po večini kar hodijo mimo njih, jih ignorirajo, včasih pa se kdo tudi ustavi in se z njimi zaplete v pogovor. Večkrat se ustavijo turisti, ki jih vprašajo za pot. Glavni razlog, zakaj se mimoidoči ustavijo, pa je nakup časopisa od uličnih prodajalcev. Pogosto se pri njih ustavijo tudi policisti in varnostniki (pri garažnih hišah). Razlog, zakaj oni stopajo v stik z okolico, je prav tako prodaja uličnega časopisa. Mnogi imajo stalne stranke, ki se večkrat ustavijo ter poklepetajo z njimi. Mimoidoče pa pogosto nagovarjajo tudi zaradi „fehtanja“.

7. Na terenu smo ljudi spraševali, kakšne so še njihove potrebe in na katerih področjih bi morali še kaj dodatnega narediti. Veliko jih je povedalo, da v mestu še vedno primanjkuje dostopnih ležišč ter možnosti prenočitve ali bivališča. Predolgo čakajo tudi na stanovanja (op. bivalne enote), zaradi česar morajo iskati druge začasne rešitve. Želijo si svojih sob, saj imajo slabe izkušnje z deljenjem sob še z drugimi. Podpirajo obiske organizacij na terenu, saj imajo tako več možnosti za pogovore, poleg tega pa se po njihovem mnenju scena na lokacijah umiri. Želijo si še več prostorov za druženje in tudi prostorov, kjer so jim brezplačno na voljo računalniki ter kjer lahko gledajo televizijo. Predlagajo odprtje kakšnega dodatnega dnevnega centra v centru mesta. Želijo si več možnosti za uporabo tople vode tam, kjer se tuširajo, saj le-te pogosto zmanjka in potem nimajo volje za tuširanje. Nekaj vprašanih je predlagalo tudi, da bi moralo biti več različne ponudbe za odvajanje od droge, nekateri predlagajo tudi odprtje varnih sob.

UGOTOVITVE S FOKUSNIH SKUPIN S STROKOVNIMI DELAVCI TER OBLIKOVANJE PRIPOROČIL ZA RAVNANJE

O vseh opažanjih s terenskih obiskov smo razpravljali na fokusni skupini izvajalcev terenskih obiskov. Na njej smo oblikovali tudi prvi seznam priporočil za ravnanje. Naknadno smo priporočila zapisali in jih v več zaporedjih interakcij med sodelujočimi štirimi organizacijami tudi razvili do takšne oblike, s katero so se vse organizacije strinjale (po Košan in Dekleva, 2015).

1. Povečanje dostopnosti nastanitvev in prenočišč, še posebej zelo nizkopražnih in s prilagojeno infrastrukturo. Nizkopražnost se nanaša na to, da bi morala biti taka prenočišča ali nastanitve povezane s čim manj pogoji, ki bi jih morali brezdomni izpolnjevati, če bi jih hoteli uporabljati, kar se lahko nanaša npr. na čas odprtosti, čas dovoljenega dostopa in uporabe prostora, tudi na stanje opitosti ali „zadetosti“. Idealne in verjetno potrebne bi bile enote za posamično zadrževanje, prenočevanje ali bivanje, kjer bi se ljudje

počutili varno, hkrati pa ne bi mogli ogrožati ali motiti drugih. Lokacija takih prenočevalnih kapacitet bi morala biti blizu centra mesta, kjer se sicer zadržujejo, hkrati pa zadosti odmaknjena od drugih stavb ali enot, da ne bi prihajalo do motenja javnosti. Idealno bi morala biti tam možnost nudenja praktične pomoči, pa tudi možnost enostavnega napotovanja in dostopa do drugih, bolj specializiranih oblik podpore (npr. zdravstvene storitve).

2. Več proaktivnega, asertivnega, sistematičnega in kontinuiranega ter vztrajnega „terenskega dela z vizijo“, ki obsega usmerjenost v dolgoročno delovanje in v iskanje individualno prilagojenih rešitev za bivalne in tudi bivanjske probleme. Programi terenskega dela sicer v Ljubljani obstajajo, a so glede na potrebe pomanjkljivo kadrovske in finančno podprti. Velik del terenskega dela se usmerja v delo s posamezniki in v peripatetične oblike dela (npr. spremljanje v zdravstvene ustanove, obiskovanje v zaporih, itd.), ni pa dovolj možnosti za sistematično in stalno prisotnost na različnih lokacijah na terenu. Terensko delo z vizijo pomeni stalno obiskovanje in vzdrževanje stikov s posamezniki na cesti ter stalno dostopnost do različnih storitev izven ceste s prepričanostjo, da bodo ljudje sčasoma sprejeli ponujene možnosti, začeli zaupati in se v majhnih ali večjih korakih začeli premikati v smeri aktivnosti, prenočevanj in nastanitvev izven ceste.
3. Razvijanje mreže dnevnih centrov oz. specifičnih programskih ponudb za dnevno bivanje. Pri vseh oblikah ponujenih prostorov za druženje in preživljanje dnevnega časa izven ceste je bistvena zahteva, da se ustvarijo varne in resnične alternative življenju na cesti. Ljudje bi se tam morali čutiti sprejete in spoštovane ter vključene v čim več odločanja glede sebe in svojega življenja. Tam bi morale obstajati stvarne možnosti za navezovanje stikov in gradnjo socialnih mrež, zelo pomembne pa bi bile tudi možnosti za prilagojeno zaposlovanje oz. dostop do zaslužka na način, ki je legalen in čim manj moteč za javnost.
4. Posebna oblika takšnih prostorov so varni prostori za osebe, ki so aktivni uporabniki dovoljenih in nedovoljenih drog, kot so „mokri“ dnevni centri ali varne sobe za injiciranje nedovoljenih drog. V njih bi bilo dovoljeno pitje alkohola (kar sicer delajo na

ulici) in uporaba nedovoljenih drog, ki se sicer dogaja v „bazah“ in drugih, precej manj varnih na pol javnih prostorih².

5. V zvezi s tem opozarjamo na problem lokacije „za zidom na Metelkovi“, kjer je situacija zelo slaba ter tudi nevarna, in sicer predvsem za uporabnike tega prostora. Prostor bi bilo potrebno smiselno urediti, predvsem z opremo za shranjevanje odpadkov, med njimi še posebej nevarnih odpadkov, kot so uporabljene injekcijske igle.
6. Med bolj specifičnimi pomanjkljivostmi v ponudbi programov naj omenimo premalo možnosti za higieno, tuširanje in umivanje, ki ga je jasno omenilo več sodelujočih organizacij. Potrebno bi bilo omogočiti več možnosti (prostorov) za osebno higieno, ki bi morali biti za brezdomne zlahka dostopni in kjer bi bilo mogoče nuditi še različne druge oblike podpore.
7. Med terenskim delom smo spet naleteli na posebne, doslej spregledane ali razmeroma nove skupine brezdomnih, za katere trenutno ni na voljo potrebnih odgovorov. Ena taka skupina so brezdomne družine, brezdomni starši (pari ali tudi samohranilci/-ke) z (najpogosteje) predšolskimi otroki, ki jih je očitno vedno več in za katere obstoječi dnevni centri nikakor niso primerna oblika preživljanja dnevnega časa (ali sploh obiskovanja). Za brezdomne družine bi bilo potrebno odpreti nove programe, npr. dnevni center, ki bi bil družinam prijazen in prilagojen in ki bi lahko poskrbel tudi za potrebe otrok.
8. V več organizacijah so opozarjali na pojav tujcev, nedržavljanov Slovenije med cestnimi brezdomci. Gre predvsem za državljane držav EU, trenutno predvsem za ljudi iz Bolgarije in Romunije, ki imajo omejene možnosti dostopa do različnih ponudb in storitev v Sloveniji. Drugi brezdomni uporabniki programov za brezdomne jih pogosto doživljajo kot tekmece v dostopu do virov podpore, ki jim jih nudijo organizacije. V komunikaciji z njimi je težava jezik, predvsem pa velika negotovost glede njihovega položaja. Potrebno bi bilo zbrati več informacij in se opredeliti v zvezi s položajem tujcev, predvidoma s splošnim ciljem, da se

² V času priprave tega pripevka smo prejeli informacijo, da se bo v letu 2016 v Ljubljani izvajal pilotski projekt „varne sobe“.

tujcem ohranja dostopnost do obstoječih programov in da se osebe programov dodatno izobrazijo in senzibilizira za nediskriminatorno delovanje na tem področju.

9. Med splošna priporočila, o katerih sicer izvajalci akcije nismo posebej razpravljali, pa je treba uvrstiti zahtevo po nadaljnjem razvijanju sodelovalnega dela (z uporabniki) ter po sodelovanju in usklajenih akcijah med izvajalci programov na tem področju.

SKLEP

Zelo hitra terenska akcija z elementi raziskovanja po načelih „metode hitre ocene potreb“ je na osnovi 92 terenskih obiskov pripeljala do devetih priporočil o tem, kako bi bilo potrebno ravnati, da bi zmanjšali problem „vidnega in motečega cestnega brezdomstva“ v Ljubljani. Ta priporočila so presenetljivo podobna priporočilom petih angleških študij/poročil v zvezi z enako temo v Angliji (Murdoch in drugi 1993; Danczuk, 2000; Ghosh, 2003; Crisis, 2003; Randall in Brown, 2006), pa čeprav izvajalci ljubljanske raziskave v času izvedbe akcije teh angleških priporočil niso poznali. Ljubljanska priporočila se – tako kot angleška – začnejo s potrebo po namestitvah, nato pa še po drugih programih, ki bi morali biti prilagojeni tej posebni, izjemno ranljivi populaciji brezdomnih. V resnici gre za potrebo po nizkopražnosti, vendar ob hkratnem zaupanju v to, da se z vztrajnim, dolgoročno usmerjenim in zelo individualiziranim strokovnim delom lahko pri ljudeh dosežejo spremembe na bolje. Ob vsem tem pa je med strokovnjaki stalno „odmevalo“ spoznanje, da se še s tako optimalnim strokovnim delovanjem ne bo dalo doseči, da bi prav vsi cestni brezdomci našli pot do drugačnega življenja. Podobno je zelo iluzorno pričakovanje, da bi s takšnim ali represivnim delom kakorkoli „očistili ceste“ brezdomnih ljudi. Te namreč vedno znova in kar naprej producirajo pogoji za življenje (predvsem ekonomski, vendar tudi politični, kulturni, odnosni, itd.). V času pisanja tega prispevka pa se vedno bolj zavedamo tudi globalnih okoliščin in trendov, ki utegnejo tudi v Evropi močno poslabšati stanje na področju brezdomstva.

LITERATURA

- Coulon de, G, Reynaud, C. in Colombo Wiget, A. (2015). Begging in Geneva in Times of Crisis: Multilayered Representations of Beggars, Begging and Cohabitation in the Public Space. *European Journal of Homelessness*, 9(1), str. 191–211.
- Crisis (2003). *Begging & anti-social Behaviour. Crisis' response to the White paper Respect and Responsibility – Taking a Stand Against Anti-social Behaviour*. London: Crisis UK.
- Danczuk, S. (2000). *Walk on by ... Begging, street drinking and giving age*. London: Crisis UK.
- Ghosh, S. (2003). *Compassion not coercion, Addressing the question of begging. Briefing paper*. London: Crisis UK.
- Johnsen, S. in Fitzpatrick, S. (2008). The Use of Enforcement to Combat Begging and Street Drinking in England: A High Risk Strategy? *European Journal of Homelessness*, 2, 191–204.
- Košan, H. in Dekleva, B. (2015). *Tisti, ki hodite mimo ... in tisti, ki ostajamo na ulici. Neobjavljeno gradivo*. Ljubljana: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani.
- Kozar, M (ur.) (2008). *Najprej stanovanje. Program nastanitvene podpore za brezdomne*. Ljubljana: Društvo Kralji ulice.
- Murdoch, A. in drugi (1993). *We are human too, A study of people who beg*. London: Crisis UK.
- O'Sullivan, E. (2012). Varieties of Punitiveness in Europe: Homelessness and Urban Marginality. *European Journal of Homelessness*, 6(1), str. 69–97.
- Purkart, B. (2004). Rapid needs assessment and reponse in practice. V S. Franke in M. Sande (ur.), *Empowering NGOs* (str. 94–98). Vienna: Care Austria.
- Randall, G in Brown, S. (2006). Steps off the streets: Solutions to street homelessness. London: Crisis UK.
- Razpotnik, Š. (2010). Smernice in predlogi za oblikovanje politik na področju brezdomstva. V B. Dekleva in Š. Razpotnik, *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu* (str. 64–71). Ljubljana: Društvo Kralji ulice.

Trautmann, F. (2004). Rapid needs assessment and reponse (RAR) methodology. V S. Franke in M. Sande (ur.), *Empowering NGOs* (str. 74–93). Vienna: Care Austria.

IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK, PREJET OKTOBRA 2015